

Inotai András–Juhász Ottó (szerk.): A változó Kína

Akadémiai Kiadó, Budapest, 2009, 332 oldal

Átfogó, tartalmas és izgalmas könyvet tarthat a kezében az olvasó. Az egyes fejezetek szakértői háttér tanulmányokra épülnek. Az ezekben rejlő tudást és információt a szakterületüket mélyen értő szakemberek foglalják össze. Magyarországon ez a könyv hiánypótló ismereteket nyújt közérthető nyelven, tehát széles körű olvasóközönségre számíthat. A szerkesztők kettős célt tűztek maguk elé: egyrészt kutatási eredményekre támaszkodva Kínát, Kína és a világ viszonyát, valamint ezek változását elemzik. Másrészt a fejezetenként politikai, illetve gazdaságpolitikai javaslatokat tesznek a magyar döntéshozók számára.

Az első három fejezet között világos a logikai összefüggés: Kína belső gazdasági, társadalmi és politikai helyzetét *Juhász Ottó* elemzi, a 2007-ig kialakult helyzet előzményeit és a fejlődés jövőbeli alakulását *Tóth Barna* vázolja fel, Kína elhelyezkedését a globális gazdaságban és a geopolitikában, s e helyzet tudatos alakításának következményeit *Hernádi András* tárgyalja. Rendkívül érdekes – bár logikailag némileg elkülönül az előző három fejezettől, illetve átfedi azokat – a másik két fejezet: *Rácz Lajosnak* a kínai–magyar kapcsolatokra és fejlesztési lehetőségekre vonatkozó értékelése, valamint *Inotai András* elemzése Kína világgazdasági folyamatokban betöltött növekvő szerepéről.

A könyv harminc év fejlődését fogja át. Az első fejezet témájában expanzív, szinte mindenre kiterjedő, általános képet igyekszik adni a kínai gazdaság, a pénzügyi rendszer, a társadalom, a politika, az ideológia, a kultúra, a vallás, az emberi jogok, a külpolitika, a globalizáció, valamint a tudományos és technológiai fejlődés helyzetéről.

A második fejezet mélységében expanzív, valójában egy alapos kutatási jelentés a 2007-ig tartó és a 2010-ig becsült makrogazdasági helyzetről, valamint arról az elmúlt két-három évtizedről, amely ehhez vezetett. Ennek alapján készült a prognózis a következő évtizedre. Ez utóbbi, figyelembe véve a jelenlegi világgazdasági változásokat, valamint az ország lehetséges belső dinamikáit és ezek kiszámíthatatlan egymásra hatását, igen kockázatos vállalkozás, amit maga a prognózis készítője is elismer (104. o.). Bár kutatási szempontból óriási érték a részletezett táblázatokat tartalmazó melléklet, az áttekinthetőség érdekében szerencsés lett volna néhány összefoglaló táblázat főszövegen belüli közlése.

A harmadik fejezet kiterjedtségében és mélységében is optimális visszafogottsággal, világos logikával és közérthetően tárgyalja Kína külgazdasági és külpolitikai helyzetét. Elemzi Kína eddigi és további stratégiáját, a világ viszonyát Kínához s mindenek jelenlegi és jövőbeli következményeit.

A negyedik fejezet jóval rövidebb a többinél, Magyarország és Kína kereskedelmi és egyéb kapcsolatait taglalja. Feltételezem, hogy a biztonságpolitikában jártas, Kínában sok-sok évet katonai attaséként eltöltő, és az országot mélyen ismerő szakemberhez ez a téma kevésbé állt közel. A fejezet rövidségéhez azonban hozzájárul az a szerkesztési probléma, hogy a komplex mondanivalót „elszívták” az egyes fejezetek magyar szempontú gazdaságpolitikai és szemléleti javaslatai.

Az ötödik fejezet saját kutatásra épülő, önálló tanulmány. Szinte független a többitől, bár számos ponton reflektálhatna rájuk, hiszen Kína növekvő szerepét tárgyalja a világgazdaságban, amely az előző fejezetekkel szoros összefüggésben van. A szerző így pótolhatta

volna azt a hiányt, hogy a könyv végén nincs összefoglaló. A tanulmány maga kiváló, az általános ismeretekhez mérten gondolatilag és adatokban rengeteg újdonságot tartalmaz. Ez utóbbi munkából, valamint a harmadik fejezetből érzékelhető legjobban Kína világgazdaságra gyakorolt hatásának jelenlegi és jövőbeli előnyei és hátrányai.

Mindegyik fejezet egyenként és összességében véve is azt támasztja alá, hogy milyen óriási sebességgel változott Kína az 1970-es évek vége óta, és hogy e változásnak milyen pozitív, illetve negatív következményei vannak, és milyen alkalmazkodási kényszereket vált ki belül és „kívül”, rövid és hosszú távon. A szerzők közös, megalapozott álláspontja, hogy: 1. a globalizált világban minden ország kölcsönös függőségi láncolatban van; 2. e kölcsönös függőségben mára átrendeződtek az erőviszonyok; 3. az egypólusú világ sokpólusúvá alakult; 4. amelyben Kína – mintaszerűen átgondolt fejlődési stratégiája következtében – egyik fontos tényezővé vált; 5. ehhez a változáshoz s jövőbeli tendenciájához mindenkinél alkalmazkodnia kell, méghozzá pragmatikusan és hosszú távon gondolkodva.

Az óriási léptékű fejlődés belső és külső hátulütőire a szerzők általában kevesebb hangsúlyt helyeznek, pedig a fejlődés és integrálódás okozta egyensúlytalanságok és feszültségek mind rövid, mind hosszú távon hasonló mértékben hatnak Kína belső és külső viszonyaira. Arról is viszonylag kevés szó esik, hogy miként hatnak vissza magára a pártállami rendszer átalakulására a sajátos fejlődés következményei, valamint Kína növekvő integrálódása a világgazdaságba. A szerzők így arra sem térhetnek ki, hogy a térben és időben halmozódó egyenlőtlenségek 2008 második feléig egy dinamikusan fejlődő közegbe ágyazódtak be. A gazdasági átalakulás pedig makrogazdasági növekedés mellett zajlott. Ezek a körülmények lehetővé tették, hogy a döntéshozók kisimítsák a helyi feszültségeket, és sikeresen elszigeteljék a gyakoriságban és létszámában is növekvő lokális tömegmozdulásokat. A makrogazdasági körülmények hozzájárultak ahhoz, hogy a szociális feltételeket általában javítsák, fenntartsák a pozitív beruházási és fogyasztási hangulatot, s a vállalatok felszívják a munkaerőpiacon újonnan megjelenők, illetve a munkanélküliek jó részét. A növekedés azt is lehetővé tette, hogy a gazdaságpolitikai vezetés számos olyan intézkedést hozzon, amelyek csökkentik a jövedelmi különbségeket. Mindezek a körülmények tartósan biztosították a párt legitimitását.

Kérdés, hogy mi történik akkor, amikor a dinamikusan fejlődő közeg hirtelen megváltozik. Erre a kérdésre a szerzők még azért sem tudtak válaszolni, mert a könyv kéziratait előbb zárták le, mint amikor a globális növekedésnek a globális pénzügyi és gazdasági válság véget vetett, és drámai változásokat okozott. A könyv szerzői 2008 közepén csupán ennek kezdeti jeleit vehették figyelembe.

A válság pedig jelentős közvetlen hatást fejt ki Kína makrogazdasági dinamikájára. Csökkennek, vagy az eddiginél lassabban nőnek a gazdasági fejlődést jelző főbb mutatók: a GDP, a foglalkoztatás, a közvetlen külföldi tőkebeáramlás, az export, az import, a belső fogyasztás. Mindezen tényezők hatása az országon belül, térben is eltérő mértékben halmozódik egymásra. Például térben eltér az működőtőke-beáramlás sebessége és nagysága, az export GDP-hez viszonyított részaránya, az urbanizáció mértéke, az iparosodottság mértéke, a belső fogyasztás mértéke. Az eltéréseket fokozhatja a migráns munkaerő alkalmazásának mértéke, a tulajdonosi háttér eltérései s a csődbe jutott, megszűnt és felszámolt vállalatok, valamint az új vállalkozások mennyisége és termékszerkezete.

A globális dinamika nemcsak a belső gazdasági, társadalmi és politikai fejleményekre van hatással. Közvetlenül hat a kínai gazdaságpolitikai vezetés hosszú távú fejlesztési stratégiájára, Kína külgazdasági és geopolitikai pozíciójára, törekvéseire, s világgazdasági és politikai szerepének alakulására s a világ Kínához való viszonyára. A könyv két kiemelkedően érdekes fejezete (Hernádi és Inotai) ezeket a szempontokat taglalja a válság bekövetkeztéig.

Bár a válság hatását a szerzők még nem tárgyalhatták, a könyvnek fontos szerepe van abban, hogy Kína 20. századi és legújabb története, valamint a világ és Magyarország

viszonya Kínához jobban megismerhető legyen. A könyv nézőpontot adhat a további tájékozódáshoz és a folyamatok értékeléséhez. A jelenlegi fejlemények és a felmerült kérdések pedig kijelölhetik a kutatás következő lépéseit.

Végül, de nem utolsósorban a könyv egyenetlenségeiről szólunk. A fejezetek közérthetősége nem egységes, a könyv tartalma ingadozik a népszerűsítő irodalom és a szigorúan tudományos tárgyalásmód között. Van olyan fejezet, amelyben a tartalom kiválóan követhető, van olyan, amely végeláthatatlan felsorolásokat tartalmaz. A szerkesztők kevés gondot fordítottak arra, hogy az egyes fejezetekben, amelyeket nagyon különböző szakterületről származó szakértők (diplomata, közgazdász, biztonságpolitikus) összegeztek, a felhasznált irodalomra egységes módon hivatkozzanak. Emiatt a magas szintű tartalom nem egyöntetűen tudományos. Ami a felhasznált háttér tanulmányokat illeti: az első fejezetben egyáltalán nincs hivatkozás rájuk, vagy egyéb irodalomra, csak a végén vannak cím szerint felsorolva. A második fejezet szakértője nem használ háttér tanulmányokat, saját kutatásaira támaszkodik. Forrása a saját feldolgozású hivatalos statisztika és a kínai szakirodalom. A harmadik fejezet írója mintaszerű tudományos precizitással hivatkozik a gondolatai alátámasztására felhasznált forrásokra, cím és oldalszám szerint. A negyedik csak a háttér tanulmány-címekre hivatkozik a szöveg közben. Az ötödik gondosan hivatkozik a külföldi irodalomra, de csak az alfejezetcímek utalnak a felhasznált háttér tanulmányokra.

Külön probléma, hogy bár az előszó megemlíti, hogy a háttér tanulmányok, a könyv fejezeteit követve, egy-egy VKI kiadványban is megjelennek, de ezek terjesztése nem történt meg a könyv megjelenésével egy időben. Ha meg is jelennek a kiadványok, az itt elemzett könyv olvasásakor a rájuk utaló cím és/vagy oldalszám hivatkozás nélkül nehezen hasznosíthatók. Emiatt szakmailag sem a fejezetekből, sem a háttér tanulmányokra való utalásokból nem derül ki az azokból származó gondolatok eredeti forrása, az információk és következtetések pedig nem reprodukálhatók. Így az sem derülhet ki, hogy az első fejezetben más szerzők gondolatainak hivatkozás nélküli átvétele a háttér tanulmány vagy az első fejezet szerzőjének a számlájára írható-e. Szerencsés lenne, ha ezek a háttér tanulmányok elektronikus formában is hozzáférhetőek lennének, s így a szélesebb közönség számára is hasznosíthatóakká, a források pedig ellenőrizhetőekké és összevethetőkké válnának.

Csanádi Mária